

Д. В. Заболотна,
бібліотекар Наукової бібліотеки
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
вул. Преображенська, 24, м. Одеса, 65082, Україна
тел. (0482) 34 77 89
e-mail: library@onu.edu.ua

Одеські художники-нонконформісти 60-70х рр. ХХ ст.: сторінками наукових та літературно-художніх видань

У статті розглядаються видання з фондів Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, що дають історичну та мистецтвознавчу характеристику одеського художнього середовища періоду 60-70-х років ХХ ст. Також аналізується література про творчий та життєвий шлях основних представників цього напрямку: О. Ануфрієва, В. Маринюка, Л. Ястреб, В. Стрельникова, В. Басанця та ін.

Ключові слова: одеський нонконформізм, одеські художники, неофіційне мистецтво, квартирні виставки

Унікальне явище одеського нонконформізму останніми роками привертає все більше уваги з боку науковців, активно популяризується творчість художників цього напрямку у виставкових залах музеїв, галерей країни та за кордоном. Вивчення цього явища ведеться колом вітчизняних мистецтвознавців, які прагнуть дати йому обґрунтовану наукову оцінку. Ними друкуються статті у профільних наукових, популярних літературно-художніх журналах та регіональній пресі; організовуються виставки робіт, після проведення яких, як правило, видаються каталоги; творчість художників стає об'єктом вивчення у дисертаційних роботах та предметом виступів на конференціях.

Так, зокрема, у рамках наукової програми Одеського національного університету «Феномен тоталітаризму: його прояви та шляхи подолання» проводились міжкафедральна студентська конференція, а згодом і міжнародна науково-практична конференція «Особа в тоталітарному суспільстві: рефлексії ХХІ століття». Це послугувало поштовхом та зумовило актуальність вивчення матеріалів фонду Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова щодо творчості одеських нонконформістів. У квітні/травні, як ви знаєте, у холі другого поверху була представлена стендова виставка. Нами була вперше зроблена спроба дати бібліографічну характеристику науковим та художнім виданням, що стосуються зазначеного періоду творчості одеських нонконформістів.

За словниковим визначенням, нонконформізм (англ. non-conformism - «незгода») – це незгода, неприйняття норм, цінностей, цілей, домінуючих у конкретній групі в конкретному суспільстві. Отже, нонконформістське українське мистецтво – це мистецтво 1960-70-х, не заангажоване соцреалістичною проблематикою, що постало з загальної переоцінки цінностей української інтелігенції 60-70-х років, нових поглядів на розвиток мистецтва та особистості в творчості. У науковій літературі зустрічаються й інші визначення: «неофіційне мистецтво», «другий одеський авангард».

Отже, у 60-70-ті роки складається «одеська група» митців. Порівняно з іншими містами, де творчі інтереси художників були дуже розрізнені, в Одесі на той час функціонувало активне творче середовище, яке мало своє внутрішнє життя – з квартирними виставками, самвидавчими каталогами, постійним спілкуванням.

Ядро групи складала п'ятірка близьких друзів:

– Олександр Ануфрієв – один з засновників нонконформістського мистецтва Одеси. У квартирі Олександра та Маргарити Ануфрієвих проходили неофіційні виставки молодих авангардистів Одеси. З 1964 р. бере участь в неофіційних виставках Одеси, Москви, Ленінграда, експонує свої твори за кордоном. Нині проживає у США. Образні уподобання творчості художника – постація янголів.

– Володимир Стрельников – художник-нонконформіст. З 1974 р. бере участь у неофіційних виставках у Москві, Ленінграді, Одесі. Улюблені образи – архітектурні, космічні та дохристиянські мотиви. Нині мешкає у Мюнхені (Німеччина), та з 1990-х років постійно приїздить до України з персональними виставками.

– Валерій Басанець – один із засновників нонконформістського мистецтва Одеси. Учасник республіканських та всесоюзних виставок, а також трьох бієнале «Імпреза» (гран-прі на бієнале у 1989). Учасник неофіційної виставки у Мюнхені «Сучасне мистецтво з України» (1979). Член Національної спілки художників України. Працює в галузі живопису, графіки, скульптури.

– В. Маринюк – один з засновників та лідерів нонконформістського руху Одеси. З 1969 р. експонує свої твори на неофіційних виставках Одеси, Москви, Ленінграду. Полотна характеризуються яскравим декоративним національним елементом. Учасник міжнародних бієнале «Імпреза», бієнале «Відродження», виставки «Українське мистецтво ХХ століття», виставки у Вашингтоні. У 1996 р. – перша персональна виставка в Одесі. Член Національної спілки художників України.

– Л. Ястреб (білий янгол одеського нонконформізму) – один з лідерів та «муза» нонконформістського руху Одеси. Учасник несанкціонованих виставок в Одесі та Москві.

В 1976 р. на власні кошти організувала квартирну виставку своїх робіт та видала каталог до неї. 1982 – посмертна персональна виставка робіт в Одесі. Її улюблені образи – це жіночі постаті у естетиці ренесансних Мадонн, тому мистецтвознавці характеризують її стиль як необароко.

Навіть побіжним поглядом помітно, що напрями та стилі творчості художників дуже різняться. Як згадує сам О. Ануфрієв: «Звичайно, ми були різні, але нас міцно поєднувала творчість». Це підтверджується і словами В. Маринюка: «Видатні художники, як правило, не вписуються в якийсь один напрям в мистецтві: він для них завузький. Вони самі – напрям». Вони починали творити як невелика група однодумців, що прагнула до створення незаангажованого соцреалістичними кліше мистецтва, та поступово створена ними атмосфера «вільного» модерністського мистецтва почала приваблювати митців різних вікових категорій та стильових поглядів. Це і старше покоління (Олег Соколов, Юрій Єгоров, Юрій Коваленко), й однолітки, що шукали себе у європейському модернізмі (В. Хрущ, С. Сичов, В. Сад, В. Цюпко, О. Стівбур, С. Савченко та ін.). Й усі ці естетичні пошуки набули вагомого значення для формування цього самобутнього явища нонконформізму.

Отже, перейдемо до аналізу бібліографічних джерел творчості художників.

Важливим теоретичним джерелом вивчення етапів розвитку українського мистецтва ХХ ст. є двотомник «Ідеї, смисли, інтерпретації образотворчого мистецтва: українська теоретична думка ХХ століття». Перша частина видання містить два розділи – про модернізм та постмодернізм. У розділах антології упорядник для дослідження модернізму та постмодернізму вводить в науковий обіг маловідомі праці українських представників мистецтва, а також доповнює тексти творчими біографіями українських митців. Друга частина видання продовжує розгляд різних періодів історії мистецтва ХХ ст. Унікальним за структурою та змістом є третій розділ – «Формально-ідейний спектр українського постмодернізму: автор – смислові сили – шляхи відчитувань». Це передруки та спеціально написані для антології роздуми та погляди сучасних митців та культурологів як на модерне, так і на постмодерне мистецтво. У цьому ж розділі містяться теоретичні думки про свободу мистецтва та живопису Валерія Басанця, Сергія Савченка, Олександра Стівбура, Віктора Маринюка та Людмили Ястреб. Більша частина статей розкриває головне художнє кредо митців – свободу: **«Мистецтво, живопис є втілення того, що в мені є надзвичайного»**, – зазначає В. Маринюк.

Важливим виданням для вивчення нонконформізму є збірник статей «Чорний квадрат над Чорним морем», укладачами якого стали безпосередні учасники цього руху та

колекціонери творчості художників Євген Голубовський і Фелікс Кохріхт. Збірник містить статті мистецтвознавців, художників, журналістів, присвячені історії авангардного мистецтва Одеси від В. Кандінського до авангарду дев'яностих. В книгу ввійшли різні за характером матеріали: дослідження, спогади, розділи з невиданих книг. Це яскраво підкреслює таку важливу особливість видання, як закладений у нього принцип свободи. Оскільки авторами публікацій є мистецтвознавці, бібліографи, художники, журналісти, то й характер публікацій відрізняється своєю стилістикою. Стаття Євгена Голубовського «Там все Европойдышит, веет...» – це спогади про обставини знайомства та подальшої дружби та співпраці журналіста з групою авангардних художників, це спроби характеристики історичного часу та основних якостей творчих індивідуальностей. На думку Є. Голубовського, група сформувалась у будинку-майстерні Олександра та Маргарити Ануфрієвих, де збирались їхні однодумці: Валерій Басанець, Віктор Маринюк, Валентин Хрущ, Людмила Ястреб, Володимир Стрельников, Станіслав Сичов.

Маринюк В. «Живопис. Графіка. Скульптура» – це альбом близько 120 репродукцій одеського художника Віктора Маринюка, різних за жанровим втіленням та єдиним за творчим кредо: **«Природа створила людину на те, аби людина пояснила її саму»**. Видання містить особисті фотографії художника та його автобіографію.

Цінними стають каталоги виставок та приватних зібрань, які зазвичай виходять малим накладом та стають виключно подарунковими виданнями. Такими важливими виданнями для ілюстрації творчості одеських художників з фондів Наукової бібліотеки стали видання каталогів вітчизняних колекціонерів (М. Кнобеля, Ф. Кохріхта, Л. Іванової) та галерей (Artgallery «Triton», «NT-Art»).

Галерея сучасного мистецтва «NT-Art» була заснована у 2006 р. (Лідерсовський бульвар, 5). Основою колекції є понад 200 творів мистецтва другої половини ХХ ст. Відмінною якістю галереї є її активна видавнича діяльність. Якісна поліграфічна продукція демонструє виставкові проекти.

Каталог «Кнобеля, 19: квартирныя выставки (Одесса, 1975-1979)» відкривається яскравим есе-спогадом Євгена Голубовського, який чітко помітив контрасти соціалістичних реалій Радянського Союзу: «Есть типографии, но все читают самиздат, есть радиоточка, но все глушилки слушают «Свободу» или «Голос Америки», есть музеи, выставочные залы, но художников, не вписывающихся в рамки соцреализма, туда не берут, а не вписавшиеся в систему интеллигенты открывают для них двери своих квартир. Приходите, звоните, смотрите, покупайте картины пока ещё непризнанных гениев».

Вступні статті до каталогу Є. Голубовського та Є. Терещенка розкривають історію квартирних виставок в Одесі з погляду учасників цього руху. Це розповіді про перші квартирні виставки Олега Соколова у 1961 р., виставки родини Ануфрієвих на вул. Осіпова, виставки Володимира Стрельникова на квартирі Алли Шевчук у провулку Чайковського та про найвідоміші та наймасовіші – у квартирі джазового музиканта Володимира Асрієва [4, с. 4], на які навіть друкувались спеціальні об'яви та запрошення. Навіть емігрувавши, В. Асрієв продовжував підтримувати одеських авангардистів, відкривши у Великобританії галерею сучасного українського мистецтва, що й досі існує в Інтернет-режимі. Свою ж колекцію полотен він перед від'їздом передав до фонду Одеського літературного музею.

Квартирні виставки – то була альтернатива усім офіційним виставковим залам, до яких доступ багатьом з митців цього напрямку було закрито. Це не був політичний бунт, це був бунт художника проти усіх обмежувальних рамок. Так зазначає і Євген Терещенко: «Они не обвиняли существующую власть и ее идеологию, не осуждали ее, не боролись с ней. Они просто упорно отстаивали свою свободу в выборе формы и изобразительных инструментов для более эффективного творчества».

Видання «Мистецтво Одеси в колекції Михайла Кнобеля» було унікальним явищем на свій час. Його приватна колекція є однією з найбільших зібрань вітчизняного мистецтва ХХ ст. Сучасне мистецтво Одеси ще з середини 80-х років стає предметом його особливої уваги. У 1993 р. відбулася перша виставка в Одеському художньому музеї, а у 1998 р. – в Одеському музеї західного та східного мистецтва. Робота над представленим виданням тривала близько п'яти років. І праця авторів була гідно оцінена: це видання отримало премію ім. К. Паустовського. Вступними статтями до альбому є матеріали про Михайла Кнобеля, його колекціонерські уподобання та характеристику його зібрання творчості одеських нонконформістів. Це передмови Григорія Міщенка, Олександра Федорука, Тетяни Басанець, Миколи Маричевського, невеличкі коментарі-роздуми В. Басанця, О. Волошинова, М. Степанова, О. Стовбура. Передує цим статтям слово Михайло Кнобеля, в якому він розповідає про власні колекціонерські уподобання (улюбленими він називає роботи Ю. Єгорова, О. Волошинова, В. Цюпка, В. Басанця, О. Стовбура та Є. Рахманіна) та принципи: «Мені стало цікаво бувати в колі художників, у їхніх майстернях. Маючи вже десяток придбаних, написаних олією полотен, почав усвідомлювати, що світ малярства захоплює мене по-справжньому... Спілкування з художниками стало постійною необхідністю. Визначилась мета: представити в колекції

одеську школу малярства 60-90-х років... Якщо мене спитають, про що я мрію, то це – створення Музею сучасного мистецтва в Одесі».

Далі у каталозі розташовані репродукції картин за алфавітним порядком авторів. Безцінним додатком виступають фотографії з особистого архіву колекціонера (фотографії з виставок М. Кнобеля та фото з митцями) та довідки про художників. Текст видання подається паралельно українською, англійською та німецькою мовами.

Охарактеризовані вище видання у першу чергу є гарним ілюстративним матеріалом, а от безпосередню інформацію про творчий шлях художників, мистецтвознавчу оцінку їхньому стилю та полотнам зокрема варто шукати у статтях з профільних періодичних видань, а також у регіональній та вітчизняній пресі, оскільки на даний час монографічних досліджень цього періоду, окрім дисертаційних робіт з питань мистецького та інтелектуального нонконформізму, досить мало. Проаналізувавши характер видань, у яких частіше за все можна знайти інформацію про творчу діяльність митців, зазначимо, що основним джерелом стають такі регіональні літературно-художні альманахи, як «Дерибасовская-Ришельевская» та «Море», а також вітчизняні профільні мистецтвознавчі журнали, як «Образотворче мистецтво», «Галерея» та «Музейний провулок». Керуючись методом суцільної вибірки, нами були переглянуті усі випуски цих журналів, представлені у фондах Наукової бібліотеки, на основі чого було доповнено бібліографічний список і статтями по окремим персоналіям митців. Отже, подаємо короткий огляд видань.

Журнал «Образотворче мистецтво» – науково-популярне видання, що висвітлює сучасний стан, історію та теорію українського мистецтва. Засноване у жовтні 1933 р., виходить з 1934 р. З 1991 р. виходить як видання Національної спілки художників України. У рубриках журналу містяться статті про українських художників та мистецькі школи, репродукції їхніх робіт, а також матеріали про образотворчу освіту та теорію мистецтвознавства, виставкову діяльність в Україні та досвід зарубіжних країн.

Безцінними для історії образотворчого мистецтва Одеси є перший номер 2009 р., який з нагоди сімдесятиліття Одеської організації Спілки художників України було цілковито присвячено митцям нашого міста. У ньому містяться різні за жанром статті таких знаних мистецтвознавців в цій галузі, як Тетяна Басанець, Ольга Котова, Віра Савченко, ІваПавельчук, Олександр Федорук, Олена Шелестова та ін. Це і розгорнуті мистецтвознавчі аналітичні статті і короткі замітки щодо конкретних репродукцій картин. Це також інтерв'ю: розмова Тетяни Басанець з Олександром Стовбуром; Володимира

Кабаченка з Анатолієм Димчуком. Різні за розміром та жанром, проте усі матеріали дають професійний погляд на творчі портрети художників, що відкривають нам також загальну характеристику історичного часу та спільні творчі спрямування групи нонконформістів. Ось що пише ІваПавельчук, характеризуючи творчість Віктора Маринюка: «Мистецький продукт, що його створював В. Маринюк упродовж 1965-1969 рр., був народжений не прагненням малювати «проти комуністичної диктатури», а елементарним намаганням зберегти себе в бурхливому соціальному потоці експансії духу» [14, с. 60]. Цими словами можна дати визначення основних рис усього явища нонконформізму, що набуло своїх регіональних особливостей під впливом теплого одеського клімату, особливої одеської атмосфери, що має своєрідну і географічну, і соціально-психологічну специфіку.

Наступним інформативним виданням виступає «Галерея» – щоквартальне видання, засноване у 1999 р., видавцем якого є Асоціація артгалерей України. Співзасновником Асоціації артгалерей України є галерея «Совіарт», яка має власне видавництво, де й виходила друком «Галерея». Видання представляє галерейне життя України: музеї сучасного мистецтва, фотографії та відгуки з арт-проектів, статті мистецтвознавців. У 2004 р. на базі Центру сучасного мистецтва «Совіарт» відбувся цикл виставок та публікацій про «неофіційну» Одесу 60-80-х рр. ХХ ст., куратором проекту якого була Тетяна Басанець. Саме цій науковій розробці були присвячені статті Ольги Котової «Неофіційна Одеса 1960-1980-х» (2004, № 1) та Тетяни Басанець «Одесса 1960-1990-х. Что-товроде мемуаров» (2004, № 2/3).

Ще одне літературно-художнє регіональне видання – альманах «Море», видавцем якого є Одеська обласна організація Національної спілки письменників України, а головним редактором Геннадій Щипківський. Кожен випуск видання оформлюється репродукціями картин одеських митців, серед яких представлені і художники-нонконформісти. Репродукції розміщуються в самому тексті, виступаючи ілюстраціями до художніх творів, та на обкладинці. Зазвичай на 3-й сторінці обкладинки розміщена стаття про творчий шлях і доробок митця, чиїми репродукціями проілюстровано номер, а також короткі біографічні відомості про нього.

Невичерпним джерелом інформації про одеських нонконформістів є альманах «Дерибасовская-Ришельевская», який виходить щоквартально з 2000 р. Ідейним натхненником і головним розповсюджувачем альманаху є Всесвітній клуб одеситів, а засновником та видавцем – компанія «Пласке», завдяки яким випуски альманаху регулярно презентуються в Одеському літературному музеї та передаються до бібліотек міста. Альманах розкриває історичні, мистецькі, літературно-критичні сторінки життя

Одеси минулого та сьогодення. Унікальністю мистецьких матеріалів альманаху є те, що його редактори (Фелікс Кохрихт та Євген Голубовський) особисто були знайомі з одеськими художниками-нонконформістами, були активними учасниками їхніх квартирних виставок, згодом ставали колекціонерами їхніх робіт, а в наш час – популяризаторами творчості. Статті альманаху з розділу «Искусство-Жизнь-Искусство» – це неповторні замальовки учасників цього мистецького руху як у прозовій формі мемуарів, так і у жартівливій віршованій формі (наприклад, поезії В. Наумця про кожного з художників-нонконформістів у 36-у випуску альманаху). Безцінним це видання роблять також фотографії з особистих архівів авторів.

Отже, підсумовуючи сказане, слід зазначити, що на матеріалах фондів Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова було укладено перелік джерел щодо історії розвитку одеського художнього нонконформізму. У розділах списку представлена різнопланова література: збірники статей, автореферати, каталоги виставок, учбова та довідкова література, статті з профільних періодичних видань та з регіональної преси. Як вже зазначалося, останніми роками зростає інтерес до творчості художників середини ХХ ст., що становили опозицію до офіційного мистецтва Радянського Союзу, тому підбір наукової літератури зазначеної тематики може послугувати як науковцям та студентам, так і широкому колу читачів, яких зацікавить тема нашого дослідження для подальших інтелектуальних пошуків.

Список використаної літератури

1. Альманах «Дерибасовская-Ришельевская» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.odessitclub.org/publications/almanac/alm_about.php. – Заголовок з екрана.
2. *Басанець В.* Одеська школа сьогодні [Текст] / В. Басанець, О. Савицька // Образотворче мистецтво. – 2004. – № 3. – С. 59-61.
3. Бебеля, 19 : квартирні виставки. Одеса, 1975-1979 [Текст] : [каталог виставки 3-24 марта 2013 г.] / текст В. Асриєв, Е. Терещенко, Е. Голубовський ; DymchukGallery, NT-ArtGallery. – [Одеса, 2013]. – 35 с.
4. Галерея [Електронний ресурс] : [журнал] / Асоціація артгалерей України. – Режим доступу: <http://www.soviart.com.ua/artjournal/>. – Заголовок з екрана.
5. Галерея NT-Art [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nt-art.net/>. – Заголовок з екрана.
6. Ідеї, смисли, інтерпретації образотворчого мистецтва : українська теоретична думка ХХ століття [Текст] : антологія / упоряд. Р. М. Яців ; Львів. нац. акад. мистецтв, Ін-т народознавства НАН України. – Львів, 2012. – Ч. 1. – 231 с. ; Ч. 2. – 832 с.
7. *Котова О.* Неофіційна Одеса 1960-1980-х [Текст] / О. Котова // Галерея. – 2004. – № 1. – С. 12-13.
8. *Котова О. О.* Нонконформізм в образотворчому мистецтві Одеси як явище культури 60-80 років ХХ століття [Текст] : автореф. дис ... канд. мистецтвознавства / О. О. Котова. – К., 2008. – 20 с.
9. *Медвідь Л.* Нонконформізм як явище культури 60-х років [Текст] / Л. Медвідь // Сучасність : література, наука, мистецтво, суспільне життя. – 2002. – № 12. – С. 132-139.
10. *Меднікова Г. С.* Український андеграунд (мистецтво 60-х – початку 80-х років) [Текст] // Меднікова Г. С. Українська і зарубіжна культура ХХ століття : навч. посібник / Г. С. Меднікова. – К. : Знання, 2002. – С. 115-173.

11. Мистецтво Одеси в колекції Михайла Кнобеля [Текст] : альбом / авт. проекту М. З. Кнобель ; ред.-упоряд. М. З. Кнобель, М. М. Маричевська ; літ. ред. А. М. Маричевська, А. С. Глушак. – Львів : ПТВФ «Афіша», 2002. – 192 с. – Текст парал. укр., англ., нім.
12. Музыка Мира (О. Соколов. Ю. Егоров. Е. Рахманин) [Текст] : каталог выставок-арт-проекта / сост. каталога: В. Савченко, Е. Шелестова ; вступ. ст. В. Савченко. – Одесса : Optimum, 2012. – 48 с. : ил.
13. Образотворче мистецтво [Текст] : видання Національної спілки художників України / гол. ред. О. Федорук. – 2009. – № 1. – 150 с.
14. Савченко В. В. Одеський нонконформізм 1960-1980-х років [Електронний ресурс] : до аналізу явища / В. В. Савченко. – Режим доступу: <http://liberte.onu.edu.ua/info/iskusstvo>. – Заголовок з екрана.
15. Черный квадрат над Черным морем [Текст] : материалы к истории авангардного искусства Одессы. XX век / отв. ред. О. Ф. Ботушанская ; сост. Е. М. Голубовский [и др.]. – Одесса : Друк, 2001. – 263 с.

Reference

1. *Almanakh "Deribasovskaya-Rishelyevskaya"* [Anthology "Deribasovskaya-Rishelyevskaya"]. Available at: http://www.odessitclub.org/publications/almanac/alm_about.php (accessed 21 September 2013)
2. Basanets V., Savytska O. *Odeskashkolashodni* [The Odessa school today]. *Obrazotvorchemystetstvo*[Art], 2004, no. 3, pp. 59-61.
3. *Bebelya, 19: kvartirnyevystavki, Odessa, 1975-1979* [Bebelya Street, 19: apartment exhibitions, Odessa, 1975-1979]. Odessa, 2013, 35 p.
4. *Halereia*[The gallery]. Available at: <http://www.soviart.com.ua/artjournal/> (accessed 21 September 2013)
5. *Halereia "NT-Art"*[The gallery "NT-Art"]. Available at: <http://www.nt-art.net/> (accessed 21 September 2013)
6. *Idei, smysly, interpretatsiio obrazotvorchohomystetstva: ukraiinskateoretychnadumka XX stolittia: antolohiia* [Ideas, sense, interpretation of fine arts: Ukrainian theoretical conception of the 20th century: anthology]. Lviv, 2012, vol.1, 231 p., vol. 2, 832 p.
7. Kotova O. O. *Neofitsiina Odesa, 1960-1980*[Unofficial Odesa, 1960-1980]. *Halereia*[The gallery], 2004, no.1, pp. 12-13.
8. Kotova O. O. *Nonkonformizm v obrazotvorchomumystetstvi Odesy yak yavyshechekultury 60-80 rokiv XX stolittia. Avtoref. dys. kand. Mystetstvoznavstva*[Nonconformism in the Odessa fine arts as a phenomenon of culture of the 60-80s of the 20th century. Cand. Art science. Abstract]. Kyiv, 2008, 20 p.
9. Medvid L. *Nonkonformizm yak yavyshechekultury 60-80 rokiv* [Nonconformism as a phenomenon of culture of the 1960s]. *Suchasnist*[The present], 2002, no. 12, pp. 132-139.
10. Miednikova H. S. *Ukrainskaizarubizhna kultura XX stolittia*[Ukrainian and foreign culture of the 20th century]. Kyiv, 2002, 214 p.
11. *Mystetstvo Odesy v koleksii Mykhaila Knobel'ia* [Odessa Art in the collection of Mykhailo Knobel]. Lviv, 2002, 192 p.
12. *Muzyka Mira (O. Sokolov. Yu. Egorov. Ye. Rahmanin): katalog vystavok art-proekta* [The music of world (O. Sokolov. Yu. Egorov. Ye. Rahmanin): the catalogue of exhibitions of the art-project]. Odessa, 2012, 48 p.
13. *Obrazotvorchemystetstvo* [Fine Arts]. Kyiv, 2009, no. 1, 150 p.
14. Savchenko V. V. *Odeskyi nonkonformizm 1960-1980-kh rokiv: do analizy yavyshecha* [The Odessa nonconformism of 1960-1980s: the analysis of phenomenon]. Available at: <http://liberte.onu.edu.ua/info/iskusstvo> (accessed 21 September 2013).
15. *Chernyy kvadrat nad Chernym morem: materialy k istorii avangardnogo iskusstva Odessy. XX vek* [The black square on the Black Sea: the material to the history of Odessa vanguard art, 20th century]. Odessa, 2001, 263 p.

Д. В. Заболотная,

библиотекарь Научной библиотеки

Одесского национального университета имени И. И. Мечникова

ул. Преображенская, 24, г. Одесса, 65082, Украина

тел. (0482) 34 77 89
e-mail: library@onu.edu.ua

ОДЕССКИЕ ХУДОЖНИКИ-НОНКОНФОРМИСТЫ 60-70-ХГГ. XX В.: СТРАНИЦАМИ НАУЧНЫХ И ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ИЗДАНИЙ

Резюме

В статье рассматриваются издания из Научной библиотеки Одесского национального университета имени И. И. Мечникова, которые дают историческую и искусствоведческую характеристику одесской художественной среды периода 60-70-х гг. XX в. Также анализируется литература о творческом и жизненном пути основных представителей этого направления: А. Ануфриева, В. Маринюка, Л. Ястреб, В. Стрельникова, В. Басанца и др.

Ключевые слова: одесский нонконформизм, одесские художники, неофициальное искусство, квартирные выставки

D. V. Zabolotna,

Chief Bibliographer
Scientific Library of the
Odesa I. I. Mechnikov National University
24, Preobrazhenska St., Odesa, 65082, Ukraine
Tel. (0482) 34 77 89;
e-mail: library@onu.edu.ua

ODESSA NONCONFORMISM ARTISTS: FOLLOWING THE PAGES OF SCIENTIFIC, LITERARY AND ART PUBLICATIONS

Summary

The purpose of our research is the study of works of nonconformist artists of Odessa in the sixties and seventies of the 20th century on the pages of publications owned by the funds of Odessa I.I. Mechnikov National University Scientific Library. Art catalogues, textbooks, scientific collections and articles from chief national and regional periodicals were used as its instruments. Using them and applying the methodology of continuous selection with further analysis and description in the article the main sources of information about the artists of Odessa were characterized. The research produced a list of literature about the life and works of the artists as well as that about the phenomenon of nonconformism in art and in the Soviet society which was a vivid and distinctive stream in the sixties and seventies of the 20th century as nonconformist artists were promoting the freedom of creation and the search of revolutionary expression and representation in art orienting themselves towards West European modernist tendencies which in its turn has become the strong opposition to the official Soviet art. As a result of the research based on analyzing fundamental science literature the bibliography of the life and works of Odessa nonconformist artists was compiled.

Keywords: Odessa nonconformism, Odessa artists, unofficial art, apartment exhibitions